

A kommunista kalifa öröksége

"Csak akkor térhetünk vissza a hazánkba, ha ez az örült majd feldobja a talpát. Elmenekültünk ugyan a börtönei elől, de az emberei itt, Európában is mindenütt a nyomunkban koslatnak. Ügynökei lepézelik a pincéket, a londonereket, hogy kihallgassák, miről beszélünk mi, türkmén ellenzékiek" – mondta nekem keserűen az 1990-es évek közepén Niyazov elnök egykori kedvenc külügyminisztere.

Telivér mén helyett

Bennem valaha más kép élt a mesés szőnyegekkel, telivér ménekkel, csodás mozaikmecssetekkel teli országról. Igaz, a színpompás mesevilág mellett ott rejtekeztek az ashabadi földrengés képei is, meg a "homokgulágok", amelyeket nem vett körül sűrű szögesdrót kerítés, hiszen a szökevények szomjan haltak volna az ország területének kilencven százalékát elfoglaló sivatagban. Hogy védték annak idején a türkmén törzsek a hatalmas túlerőben lévő "nagy fehér cár" katonáitól az iráni határon lévő oázisokat, függetlenségük utolsó bástyáit a 19. század végén! Ha ebben az elképesztően véres harcban egy oroszot foglyul ejtettek, egyszerűen elvágták a torkát. Az oroszok válaszul nem is szedtek foglyokat: minden türkmént lemészároltak. Nem csoda, hogy amint a szovjet birodalom felbomlása elkezdődött, az orosz feleségével, nomád ősei nyelvét alig ismerő, élvhajász Murád fiával, leningrádi diplomájával meg a moszkvai pártközpont türkmén referensi állásával korábban gyakran kérkedő Szaparmurat Niyazov látványosan megszabadult a "vörös máztól". Minden településen mecsetet vagy minaretet építtetett, és önálló vallásügyi minisztériumot hozott létre a Moszkvában ateizmus tárgyából kandidált volt agitprop titkárnak. Miközben kétezer fős, többnyire orosz kommandósokból álló, válogatott testőrséggel vette körül magát, összes orosz alattvalóját elkergette a türkmén vállalatok éléről. A volt szovjet tagköztársaságok közül sehol – a balti államokban sem – érezték magukat az oroszok annyira megalázva, mint a Türkmenbasi országában.

Orwelli minisztérium

A diktátor minimálisra csökkentette a nyugdíjakat, emigrációba kényszerítette a humán és a műszaki értelmiséget. Uralma első éveiben működésbe lépett az orwelli Gondolatrendőrség, amelynek szellemében Niyazov az igazságosság minisztériumának nevezte át az igazságügyi minisztériumot. A közép-ázsiai zsarnok hatalmas pénzt költött a legmodernebb lehallgatókészülékekre, az internet, a mobiltelefon-hálózat ellenőrzésére.

Százával csukatta le vélt vagy valódi ellenfeleit, akiket a börtönökben ősi, keleti kínzóeszközök alkalmazásával kényszerítettek vezeklésre és az újabb áldozatok besározására. Történt pedig mindez reflektorok fényében, hogy a kínzókamrákban készült videofelvételekből a türkmén kommunista utódpárt taggyűlésein mindenki megértse, milyen határtalan Minden Türkmének Atyjának hatalma. Az utóbbi hetek ashabadi hírei bizonyították, hogy Andrej Amalriknak igaza volt. Pedig a neves orosz ellenzékit – aki belülről ismerte a szovjet koncentrációs táborok világát, és akit emigránsként gyanús körülmények között halálra gázoltak egy spanyol országúton – az 1970-es évek elején kinevették a "balliberális" nyugati kremlinológusok, amikor leírta: a Szovjetunió eróziója az orwelli 1984-es esztendő tájékán veszedelmesen felgyorsul, és a mesterségesen összetákoltt, kontinensnyi birodalom darabjaira esik szét. Amalrik megjósolta azt is, hogy a felemás folyamatban az öt közép-ázsiai szovjetköztársaság afféle kommunista kalifátussá alakul, ahol a pártvezérekből kalifákká avanszált vezetők tovább őrzik a keleti (és egyben sztálini) zsarnokság megannyi elemét. Akárcsak Bizáncban, amely a bukás után még évszázadokon át megőrizte a barbárok csapásai és belső gazdasági gondjai miatt széthullott Római Birodalom számos jellegzetes vonását. Valami ilyesmi történik most Türkmenisztánban. Semmit sem tudunk bizonyosan. Azt sem, hogy vajon mi okozta Szaparmurat Niyazov halálát. Betegség, kábítószer-túladagolás, vagy valóban megölték volna, mint arról a temetés előtt felröppent hír szólt. Vajon miért került rács mögé a törvényhozás elnöke, akinek az alkotmány értelmében az elnökválasztásig Niyazov helyére kellett volna lépnie. És milyen alkut kötött a halott elnök utolsó kegyence, a fogorvosból lett egészségügyi miniszter (állítólag balkézről született fia és szinte biztosan Niyazov utódja) a hadsereggel, a karhatalommal?

A szemfüles inas

Hová tűnhetett az elárvult elnöki palotából a megboldogult orosz inasa? Ha hiszik, ha nem, évek óta ő kezelte a Türkmenbasi vagyont, és állítólag ismerte a németországi magánbankszámlák titkos kódjait, ezeken az államfő szorgalmasan gyűjtötte az ország gáz- és olajexportból származó valutabevételeit. Az avítnak látszó erkölcsi megfontolások ezen a ponton világpolitikai és világgazdasági következtetéseket indukálnak. Miért tűrte el a csecsenföldi "rendcsinálásra" mindig kész Moszkva a türkménisztáni oroszok keserű exodusát? És Washington az emberi jogok lábball tiprását? Hogyan fogadhatták be a gyanús ashabadi pénzeket a máskor annyira elővigyázatos német bankok? Miért verseng most Moszkva, Peking és Washington oly ízléstelenül Ashabad ismeretlen új urainak kegyéért?

Vajon tényleg ennyire függene a világ a türkmén gáztól? Nem üt vissza bumerángxént ez a politika?

Megjelent: Magyar Hírlap, 2007. 01. 06.